

כתונת הפסים

וַיִּשְׂרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי בֶן זֻקְנִים הוּא לֹו וְעָשָׂה לוֹ כְּתוֹנֶת פָּסִים: (בראשית לז ג).

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אָחָיו וַיִּפְשְׁטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת כְּתוֹנֶתוֹ אֶת כְּתוֹנֶת הַפָּסִים אֲשֶׁר עָלָיו: (שם פסוק כג).

וַיִּשְׁלַחוּ אֶת כְּתוֹנֶת הַפָּסִים וַיְבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מִצְאָנוּ הִכָּר נָא הַכְּתוֹנֶת בְּנֵךְ הוּא אִם לֹא: (שם לב).¹

בראשית רבה פרשה פד סימן ח

"ועשה לו כתונת פסים" – ריש לקיש בשם רבי אלעזר בן עזריה אמר: צריך אדם שלא לשנות בין בנו, שע"י

כתונת פסים שעשה אבינו יעקב ליוסף "וישנאו אותו".²

"פסים" – שהיתה מגעת עד פס יד.³ "פסים" – שהיתה דקה וקלה ביותר ונטמנת בפס יד.⁴ "פסים" – שהפסו

עליה איזה מהם יולכה לאביו ועלת ליהודה.⁵ "פסים" – על שם צרות שהגיעוהו: פ"א פוטיפר, סמ"ך סוחרים,

יו"ד ישמעאלים, מ"ם מדינים. "פסים" פס ים. רבי שמעון בן לקיש בשם רבי אלעזר בן עזריה: "לכו וראו

מפעלות אלהים נורא על בני אדם" (תהלים סו ה), וכתוב אחריו: "הפך ים לבשה בנהר ועברו ברגל שם

נשמחה בו" (שם פסוק ו). למה "וישנאו אותו"? בשביל שיקרע הים לפניהם: "פסים" – פס ים.⁶

מסכת שבת דף י עמוד ב

ואמר רבא בר מחסיה אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל

שני סלעים מילת⁷ שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו – נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.⁸

¹ הקשר בין שלשת אזכורים אלה של "כתונת פסים" נראה ברור מאליו ועוד יובהר בהמשך. ולמי שמחפש עוד קשרים ואסוציאציות, הפעם הנוספת והיחידה שמוזכרת כתונת פסים בתנ"ך, הוא מעשה אמנון ותמר. שם מופיע הביטוי פעמיים: פעם לפאר ופעם לאפר. ראה שמואל ב פרק יג פסוקים יח-יט: "ועליה כתונת פסים כי כן תלבשן בנות המלך הבתולות מעילים ויצא אותה משרתו החוץ ונעל הדלת אחריה: ותקח תמר אפר על ראשה וכתנת הפסים אשר עליה קרעה ותשם ידה על ראשה ותלך הלוך וזעקה". ואגב אורחא יצרנו קשר עקיף בין תמר שם לתמר בפרשתנו ועוד נחזור לקשר זה בהמשך דברינו.

² ובהמשך נראה ששינוי זה גרם לירידת בני יעקב למצרים. אך כדאי להזכיר שיש גם דעה נגדית, שיעקב היה מודע למה שעשה ולא נמנע. ואפילו שלמד זאת מאביו. ראה בראשית רבה צד ה, בעת שיעקב יורד מצרימה לפגוש את יוסף: "מה אבא (יצחק) שינה בין בניו, אף אני משנה בין בני". יש מסורת בבית אברהם של עימותים סביב הבכורה והבחירה, וגם על עצם הצורך לברך או להניח לאדם להתברך מפי הקב"ה בזכות עצמו. ראה דברינו בפרשת תולדות **בחירה בבכורה ומחירה**.

³ ובפסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק לו פסוק ג: "שהיתה מגעת עד פס רגליו". כתונת הפסים כיסתה את כל גופו של יוסף מקצות ידיו ועד קצות רגליו. לבוש כזה אופייני למעמד עליון, לבני מלכים, שאינם עוסקים במלאכה. בגד כזה לא בדיוק מתאים למלאכת רעיית צאן או לכל מלאכה אחרת.

⁴ עוד על טיבה של כתונת הפסים, ראה פירוש רלב"ג לכתונת הפסים של תמר: "לבוש מצבעים מתחלפים היה דרך משל כשיעור פסת יד מצבע אחד וכן תמשך להיות מצבעים רבים". ופירוש מצודות שם: "מרוקמת ברוחב פס יד". ורס"ג תרגם על אתר 'תוניה דיבאג' שהוא מלבוש כעין גלביה העשוי ממשי שיש בו רקמה שתי וערב ומאריג יקר. ובמדרש תנחומא בפרשתנו: "לשון של ארגמן". ובמדרש ויקרא רבה, שנביא להלן, בהקשר עם בגדי הכהונה משמע שכתונת הפסים הייתה כלאים, היינו, עשויה מצמר ומפשתן.

⁵ הרעיון שכתונת פסים באה מהפסים – ההגדרה – שהאחים ערכו ביניהם מי הוא שילך ויבשר ליעקב שיוסף נטרף על"י חיה רעה, מופיע גם במדרשים אחרים. ראה אגדת בראשית (בובר) פרק סא: "היו מפייסין זה עם זה, מי יטול אותו ויוליכו אל יעקב אביהם". ויצא הגורל על יהודה ועל כך הוא נענש, לשעתו ולדורות. לשעתו: "וישלחו את כתנת הפסים – ביד מי שלח? ביד יהודה. אמר הקב"ה ליהודה: אתה אמרת לאביך הכר נא הכתונת, חייך שתאמר לך תמר הכר נא למי החותמת" (מדרש אגדה (בובר) בראשית לו לב). ולדורות: "שעיר עזים אחד לחטאת – כנגד יהודה. שהוא הביא לאביו כתונת הפסים של יוסף שהטבילוהו בדם השעיר" (במדבר רבה יג יד). ואולי אף הגורל שהטיל יהושע ונלכד בו שבט יהודה ועכן (יהושע פרק ז) ניתן לדרישה בענין זה. ולא הועילה לו ליהודה ערבותו לבנימין ולא שמנע את רציחתו ואמר: "מה בצע כי נהרוג את אחינו". אלא: "ויהי הגורל ... ליהודה".

⁶ ראה המדרש הסמוך המבקר את מעשהו של יעקב שכתונת הפסים והשנאה שבאה בעקבותיה, גרמה לירידה ולשעבוד מצרים. מדרש זה שמחבר את כתונת הפסים עם קריעת ים סוף מנסה לכאורה לרכך ולהראות שלכל מעשה יש בסופו של דבר שני צדדים. אך באמת, מטרתו להראות שהכל בגזירה משמים ולאדם אין שליטה על השתלשלות הדברים הגדולים. למה כתונת פסים? בשביל שייגאלו ממצרים ויעשה להם הנס הגדול של קריעת ים סוף ויעברו פס-ים. ראה דברינו **מפעלות אלוהים** בפרשת שמות.

⁷ מילת – צמר נקי (משובח). ראה מסכת כתובות סו ע"ב: "אמרו עליו על נקדימון בן גוריון, כשהיה יוצא מביתו לבית המדרש, כלי מילת היו מציעין תחתיו, ובאין עניים ומקפלין אותן מאחוריו". ובמסכת שבת ל ע"ב: "עתידיה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת". ראה רש"י ושטיינזלץ שם. ורש"י בפרשתנו מקשר את כתונת הפסים וכלי מילת עם "כרפס ותכלת" של מגילת אסתר.

⁸ גמרא זו, פנים לה להלכה ולאגדה. להלכה, ראה רמב"ם הלכות נחלות פרק ו הלכה יג: "צוו חכמים שלא ישנה אדם בין הבנים בחייו אפילו בדבר מועט שלא יבואו לידי תחרות וקנאה כאחי יוסף עם יוסף" (ראה גם בית יוסף חושן משפט סימן רפב). ולאגדה, דקדקו המדרשים מה בדיוק הייתה תוספת הלבוש שזכה לה יוסף והכעיסה את האחים. ראה מדרש שכל טוב (בובר) בראשית פרק לו שמדקדק שהמילת הייתה רק בשרוולי הכתונת: "... והמילת לא היתה אלא כנגד פסי ידיו". ובאגדת בראשית (בובר) פרק סא: "אמרו רבותינו משום ר' יהושע בן קרח: שבביל לשון של ארגמן שהוסיף יעקב על לבושו של יוסף, קנאו בו אחיו, ומכרו אותו למצרים וירדו אף הם אחרי". (פס הארגמן הוא סימן מלכות. הטובה הלבנה של קיסר רומא שהבדילה בינו ובין הטוגות של הסנטורים ושאר נכבדי רומא). אבל עדיין, איך נבין זאת? שבשביל שני שריוולים של צמר משובח או לשון של ארגמן ירדו אבותינו למצרים? או שמא גלגל שעבר יעקב אבינו על ההלכה ושינה בין בניו נשתעבדו אבותינו שם מאתיים ועשר שנים? מה "הפשט" במדרשים אלה? נראה

רמב"ן בראשית פרק לז פסוק ג

"כי בן זקונים הוא לו" - שנולד לו בעת זקנתו ... לשון רש"י. וכן אמר רבי אברהם כי בן זקונים שהולידו לזקונו, והוא בן תשעים ואחת שנה, וגם אחיו בנימין קראו ילד זקונים קטן. ואיננו נכון בעיני ... והנראה בעיני, כי מנהג הזקנים שיקחו אחד מבניהם הקטנים להיות עמו לשרתו, והוא נשען על ידו תמיד לא יפרד ממנו, והוא נקרא לו בן זקונו בעבור שישירתו לזקונו, והנה לקח יעקב את יוסף לדבר הזה והיה עמו תמיד, ועל כן לא ילך עם הצאן ברעותם במקום רחוק.⁹

בראשית רבה פרשה פד סימן טז

"ויהי כאשר בא יוסף אל אחיו ויפשיטו את יוסף את כותנתו". ר' אלעזר אמר בקילוס היה בא.¹⁰
 "ויפשיטו את יוסף" - זה הפינס, את כותנתו, זה חלוק, את כותנת הפסים, זה הפגרוגד, אשר עליו, זו פמלניא שלו.¹¹

רשב"ם בראשית פרק לז פסוק כג

"את כותנת הפסים" - יש מפרשים: לא הזכירה אלא לרמוז לך שהיא גרמה תחילה השנאה. וזה אינו. אלא לפי שהוא אומר לפנינו "וישלחו את כותנת הפסים" להטעותו, שיחשוב בלבו כי חיה רעה אכלתהו כמו שאמר: "ויזכירה ויאמר כותנת בני", לכך הוא מזכירה כאן.¹²

שמדרש זה מצטרף למדרשים רבים שמדגישים את אחריות האדם למעשיו, גם אם הם לכאורה שוליים - "ריב משפחתי פנימי" לכאורה ותו לא. לא בשל גזירת ברית בין הבתרים או איזה חשבון היסטורי גלובלי ירדו אבותינו למצרים ונשתעבדו מאתיים ועשר שנים, אלא בגלל שנאת אחים וקנאה שמקורם בלשון של ארגמן. ראה דברינו [קנאת אחים](#) בפרשה זו. ומי גרם לשנאה זו? יעקב האבא, שבעצמו סבל מרדיפת אח ומשנאה. ומה נעשה עם ברית בין הבתרים? התשובה: "בהדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי דמפקדת איבעי לך למעבד" (ברכות דף י עמוד א). האדם צריך להתנהג כשורה ואינו מופקד על הגשמת נבואות - "הרבה שלוחים למקום".

⁹ ועוד מוסיף שם רמב"ן: "ואונקלוס אמר "בר חכים" ירצה לומר שהיה בן דעת וחכם בעיני אביו, וטעמו כטעם זקנים ... ומצאו משכיל ובעל סוד בהם כאלו היה זקן ורב ימים". לא בכדי הליבש יעקב את יוסף בכותנת מיוחדת, שהרי היה לו תפקיד מיוחד, כמקובל בתרבויות רבות באותה עת ויש מהן שנוהגות כך עד ימינו. בן אחד מכל הבנים נשאר לטפל באבא, לסמכו ולסעדו בגוף ובנפש. אין זה הילד הקטן והמפונק - "בן זקונים" כפי שבד"כ מקובל להבין - אלא בן שמקדיש את חייו לאבא, בעוד הבנים האחרים יוצאים לחיים שבחוץ ולעולם. אך בהדרגה הפכו יחסי יוסף יעקב למשהו אינטימי ומיוחד (ראה כל המדרשים על "אלה תולדות יוסף" שמפרטים את הדמיון בין יעקב ליוסף, רש"י על הפסוק השני בפרשה), ובה בעת אולי גם למשהו מפחיד ומאיים כלפי שאר האחים. הם בשדה רועים את הצאן, ושם באוהל מסתודדים האב ובן האישה האהובה שכבר איננה בחיים. ומה מסמל כלפי חוץ קשר אינטימי ומיוחד זה? כותנת הפסים. שהרי הכתוב אומר במפורש: "וישראל אהב את יוסף ... ועשה לו כותנת פסים" ורש"י שם: "הוא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו". האם הייתה כותנת הפסים כמו "בגדי עשו החמודות" לשרת את אבא ותו לא? האם האחים הגזימו בחשדם ולא העריכו את הבן שמשרת את האב ומשחרר אותם מחובתם, או שמא יעקב ויוסף הגזימו ושכחו שיש "שם בשדה" עוד בנינים ואחים?

¹⁰ יש מפרשים "בקילוס" - בשמחה. שיוסף שמח לקראת אחיו והם גמלו לו רעה. אבל נראה יותר הפירוש הוא שיוסף בא בראש מורם וכשליחו של אבא (משנה למלך!) לפני אחיו. נציג המטה יורד לבקר את השטח ואולי גם לבדוק את מעשיהם. ראה מדרש שכל טוב (בובר) בראשית פרק כד פסוק סה: "שהראה עצמו הדור לפנייהם בכותנת פסים". ניחא כל עוד הוא לובש את הכותנת בבית אביו שהוא משמש אותו בזקנותו ואביו גומל לו בכותנת פסים, אבל למה לצאת בכותנת זו ועוד בצורה בולטת ומתגרה, כאשר הוא הולך לפגוש את אחיו? שמא יוסף חשב שגם כאן הוא נתון תחת חסותו של אביו ופירש באופן יהיר ומשתחף את הציווי והשליחות: "לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן"?

¹¹ תגובת האחים, שהייתה מתוכננת היטב, היא חדה וברורה: הפשטת יוסף לא רק מכותנתו, אלא מכל מחלצותיו. תחילה מהמעיל העליון (הפינס) ומהחלוק העליון אשר מסוככים על כותנת הפסים. אח"כ מכותנת הפסים עצמה, אבל שם לא הסתיים תהליך הפשטה, אלא הוא ממשיך למכנסיים (פמלניא) וכנראה גם מכל שאר בגדיו. האם יכלו האחים להסתפק בלקיחה מיוסף את אותה כותנת שגרמה לקנאה ושנאה ולתת לו לחזור לאביו בלי כותנת הפסים ובכך לאותת גם ליעקב? או שמא כבר מזמן לא מדובר בקנאה ושנאה בגלל הכותנת והיא מוזכרת כאן רק כעובדה פשוטה שזה היה לבושו? כך או כך, הפשטת בגדים זו נחקה לדורות עד שיצרה הקבלה בינה ובין החורבן, והיא משתלבת בשורה של דימויים היוצרים הקבלה בין חייו הפרטיים של יוסף ובין גורלם של עם ישראל וציון. ראה מדרש פרשת ויגש סימן י: "בוא וראה כל צרות שאירע ליוסף אירע לציון ... ויפשיטו את כותנת הפסים, בציון: והפשטו את בגדיך (יחזקאל כג)". הפשטת בגדים היא סמל להפשטת אומה מנכסיה וריבונותה.

¹² נעצור לרגע בשטף המדרשים ונראה איך מפרש את כל הענייני פשטן המקרא רשב"ם. שים לב שפירוש זה של רשב"ם הוא על הפסוק האמצעי משלושת הפסוקים שהבאנו בראש דברינו. להיכן "שייך" פסוק אמצעי זה - שואל רשב"ם - לפסוק הראשון או לאחרון? במילים אחרות, כיצד יש להבין את הפשטת הכותנת מעל יוסף, כתגובה להעדפת יוסף ע"י אביו (כמתואר בפסוק הראשון), או כצעד ראשון של מחשבת זדון ורשע של האחים כלפי יוסף (כמתואר בפסוק השלישי)? המדרשים שהבאנו לעיל יאמרו מן הסתם שהכל שרשרת אחת וגם אם האחים הגיבו שלא כדן, אי אפשר שלא לראות את שלושת הפסוקים כרצף, ודאי את הפסוק השני כתגובה לראשון. אח"כ, נתגלגל הדבר כפי שהתגלגל, כי מרגע שהשנאה והקנאה מתגברות, אין כוח שיעצרו. אבל הפסוק הראשון הוא העילה הראשונה - אומר המדרש ונותן צידוק ולוא מועט למעשה האחים. לכך מתנגד רשב"ם בחריפות. אפליית יוסף לעומת שאר האחים, חמורה ככל שתהיה, איננה העילה להפשטת הכותנת. זו הייתה מתוכננת מראש ובכוונה ברורה להטבילה בדם ולהטעות את יעקב באשר לגורלו של יוסף. וזו הסיבה העיקרית לאזכור הכותנת כאן. אז אם לא הכותנת, מה גרם לאחים לעשות מעשה כ"כ חמור?

וַיֵּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֵתוֹ אֶהָב אַבְיָהֶם מִכָּל אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַבְּרוּ לְשָׁלֵם: וַיַּחְלֵם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגִּד לְאָחָיו וַיֹּסֶפוּ עוֹד שְׁנֵא אֹתוֹ: ... וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם מְשׁוֹל תִּמְשַׁל בָּנוּ וַיֹּסֶפוּ עוֹד שְׁנֵא אֹתוֹ עַל חֲלֻמֹתָיו וְעַל דַּבְּרָיו: (בראשית לז ד-ח).¹³

בראשית רבה פרשה פד סימן יט

"ויקחו את כתונת הפסים וישחטו שעיר עזים" - ולמה שעיר עזים? שדמו דומה לשל אדם.¹⁴

שכל טוב (בובר) בראשית פרק לט פסוק יב

"ותתפשהו בבגדו ... ויעזוב בגדו בידה". מלמד שהיה בגדו העליון פתוח מלפניו שהיה לבוש, כמו הרכבים, כמו שאמור על כתונת הפסים, והיא תופשתו מאחוריו והוא התיר הלולאות מלפניו מן הקרסים.¹⁵

פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) בראשית פרק מה פסוק ח

"ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים". זה שאומר הכתוב: "לב אדם יחשב דרכו וה' יכין צעדו" (משל טז ט). אמר להם יוסף: שלשה הגרמות גרמוני לבוא מצרים: כתונת הפסים, וחלום אלומות, וחלום השמש והירח. לפיכך אמר להם שלושה פעמים שילוח: "כי למחיה שלחני" (פסוק ו), "וישלחני" (פסוק ז), "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים" - הזכירים החלומות שחלם, כי לא מלבו היו אלא מאלהים.¹⁶

ויקרא רבה פרשה י סימן ו

"את הבגדים" – אמר ר' סימון: כשם שהקרבתו מכפרים כך הבגדים מכפרים ... הכתונת לכפר על לבושי כלאים כמה דתימא (בראשית לז) ועשה לו כתונת פסים.¹⁷

מדרש תנחומא פרשת וישב סימן ד

"ויוסף הורד מצרימה", זהו שאומר הכתוב: "לכו חזו מפעלות אלהים נורא עלילה על בני אדם" (תהלים סו) א"ר יהושע בן קרחה: אף הנוראות שאתה מביא עלינו, בעלילה את מביאן ... וכן הוא אומר ביוסף: "ויראו אחיו כי אותו אהב אביהם", ע"י לשון של ארגמן שעשה לו כתונת פסים נכתב עליו ד' אונאות. פסים - פ' פוטיפר ס' סוחרים י' ישמעאלים מ' מדינים, בשביל כתונת פסים גרם לכל השבטים לירד למצרים. וא"ר יודן: היה הקב"ה

¹³ בפשט הפסוקים, אהבתו העדיפה של יעקב ליוסף היא התחלת השנאה. החלומות היא התבערה הגדולה שלבתה עד מאד את השנאה. כתונת הפסים אמנם ברקע, בפסוק הקודם שם: "וַיִּשְׁרָאֵל אֶהָב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בְּנָיו כִּי בֶן זֶקְנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פְּסִים", אבל השנאה הייתה בגין אהבת היתר וחלומות יוסף. אולי לכך מתכוון רשב"ם. סיבת שנאת האחים היא נושא מעניין בפני עצמו ויש לחקור בו בנפרד, כולל שיטת רשב"ם. כאן, נחזור לנושא כתונת הפסים.

¹⁴ אין ספק שזהו רגע השיא בקורותיה של כתונת הפסים שביין צבעיה ארגמן, בחוטיה צמר כבשים או עזים ותוכה רצוף אהבת אב לבן האשה האהובה שכבר איננה בחיים; וכעת היא נצבעת בצבע דם של בעל החיים ממנו טוו את חוטיה, אשר דמו דומה לדם אדם, ונשלחת לאב במסר בוטה אך סמוי: גם בן האהובה כבר לא בחיים. ראה מה עלה בגורל סמל אהבתך שהפכה לאפליה. זהו, ללא ספק, אחד הציורים הקשים והעזים בתורה ובתנ"ך כולו. וההשוואה עם כתונת הפסים של תמר מספר שמואל היא ברורה וזוועקת: "וּתְקַח תָּמָר אֶפֶר עַל רֵאשָׁה וְכִתְנֵת הַפְּסִים אֲשֶׁר עָלֶיהָ קָרְעָה וְתִשֵּׂם יָדָהּ עַל רֵאשָׁה וְתִלְךָ הַלֵּךְ וְזָעָקָה". קריעה מול הפשטה, אונס מול מכירה לעבד. בשניהם: הפשטת עירום; בשניהם: לא רציחה בגוף, רק בנפש ונשמה. בשניהם: דם בתולים מול דם שעיר המתחזה לדם אדם.

¹⁵ וכן הוא במדרש פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) על פסוק זה. כאן לפחות נמלט יוסף והשתחרר מלפיתתה של כתונת הפסים מבעוד מועד. ועדיין, אזכור כתונת הפסים בהקשר עם אשת פוטיפר דורש הסבר ונשמח לשמוע לקח טוב משואבי המים.

¹⁶ כעת, כאשר יוסף סוקר לאחור ומפנים את המאורעות, מוזכרת כתונת הפסים בתור הגורם הראשון, ממנה התחיל כל העניין והיא שגרמה ליוסף ולאבותינו לרדת למצרים. אלא שזה רק גורם אחד ובשרשרת יש גורמים רבים אחרים שאולי בהתנהגות אחרת של כולם לא היו אבותינו יורדים למצרים ולא היו צריכים להביא כל חג ומועד שעיר עזים לחטאת על חטא מכירת יוסף (ראה להלן). ראה הערה 13 לעיל.

¹⁷ ראה גם רמב"ן פרשת תצוה, שמות כח יב, שמקשר את בגדי הכהונה עם כתונת הפסים: "לכבוד ולתפארת - שיהיה נכבד ומפואר במלבושים נכבדים ומפוארים ... כי אלה הבגדים לבושי מלכות הן, כדמותן ילבשו המלכים בזמן התורה, כמו שמצינו בכתנת ועשה לו כתונת פסים ... והלבישו כבן מלכי קדם". האם מדרש זה בא רק ללמדנו שהכתונת הייתה עשויה כלאיים? לא, יש כאן גם ענין של כפרה. כפרה על מי? על כל מי שהיה הולך בלבוש כלאיים בזמן שבית המקדש על מכונו, תמידים כסדרתם וכהנים בעבודתם: כהן הדיוס בארבעה בגדים, בהם הכתונת, וכהן גדול בשמונה. ומה על כפרת מעשה האחים ומכירת יוסף? ראה דברינו [על מכרם בכסף צדיק](#) בפרשה זו, בה הראינו שאכן יש דעות רבות המקשרות חלקים מעבודת המקדש למכירת יוסף. בפרט קרבן שעיר החטאת שכבר ראינו בהקשר עם קרבנו של יהודה בחנוכת המשכן (ראה הערה 5 לעיל) והרמב"ם מרחיב אותו לכל חטאות השעיר שבחגים ומועדים. ראה דבריו במורה הנבוכים חלק שלישי פרק מו: "אבל החכמים ז"ל שמו טעם היות כפרת צבור לעולם בשעירים, בעבור שחטא עדת ישראל כלה היה בשעיר רמז למכירת יוסף הצדיק". אבל המדרש שלנו לא עושה את הצעד הנוסף הזה. כתונת הכהנים באה לכפר על חטא מי שהולך בלבוש כלאיים בזמן עבודת בית המקדש – במקומו ובשעתו. לא על חטא קדום של מכירת יוסף, הטבלת כותנתו בדם שעיר ושילוחה ליעקב. ראה מדרש ויקרא רבה שם שמסביר על מה היו בגדי הכהנים מכפרים ועל מה לא.

מבקש לקיים גזירת ידוע תדע, והביא עלילה לכל דברים אלו כדי שיאהב יעקב את יוסף וישנאוהו אחיו וימכרו אותו לישמעאלים ויורידוהו למצרים וישמע יעקב שיוסף חי במצרים וירד עם השבטים וישתעבדו שם, הוי ויוסף הורד מצרימה אל תקרי הורד אלא הוריד את אביו והשבטים למצרים.¹⁸

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראה פירוש כלי יקר בראשית פרק לז: "ועשה לו כתונת פסים - נראין הדברים אחר שכבר בלבב ראובן יצועי אביו ניטלה ממנו הבכורה, ועכשיו מסרה ליוסף. ועל שם זה עשה לו כתונת פסים לפי שהעבודה בבכורות והיה הבכור כהן לאל עליון על כן עשה לכבוד ולתפארת. כתונת זה דומה לבגדי כהונה שהיה בהם כתונת תשבץ, ואולי שעל זה נאמר כי בן זקנים הוא לו כאילו היה הוא הזקן והבכור שבכל בניו. לכך נאמר לו, כי באמת לא היה הזקן שבכולם, ויורה על זה הכפל שאמרו המלוך תמלוך עלינו אם משל תמשול בנו, כי הבכור נוטל פי שנים בכל אשר ימצא ואך לו המלוכה, כמו שנאמר (בראשית מט ג) ראובן בכורי אתה יתר שאת ויתר עוז היינו מלכות. ויתבאר זה בסמוך בפסוק מה בצע (פסוק כו)".

נראה שגם כאן יש מקום לעיון נוסף של העמדת בגדי עשו החמודות שעפי המסורת עברו מאב לבן, מול כתונת הפסים שיעקב עושה ליוסף. ראה המדרשים על מסירת בגדי החמודות שמקורן באדם הראשון מאב לבן, בדברינו [בגדי עשו החמודות](#) בפרשת תולדות. שים לב (הכל עפי מסורת המדרש, לא פשט הפסוקים) שהמדרשים שם נעצרים ביעקב. האם גנז יעקב את בגדי עשו החמודות שקנה/לקח מעשו אחיו ולא השתמש בהם יותר ועכ"פ לא העבירם ליוסף? או שמא לא רצה להרחיק לכת עד כי כך ומסירתם ליוסף הייתה מעלה באוב את כל מחלוקתו עם עשו? עכ"פ, עשה כתונת פסים כעניין חדש או כתחליף.

¹⁸ כיון שהזכרנו יותר מפעם אחת בדף זה את כתונת הפסים כגורם לירידת בית יעקב למצרים, מן הראוי להביא מדרש זה שאומר שלא זו הסיבה האמתית. הסיבה האמתית היא גזירת ברית בין הבתרים והקב"ה שנוראות מפעלותיו ונפלאות דרכיו, מוצא עלילה על בני האדם לסבב את הדברים כאילו אלה תוצאות מעשיהם. ראה שם גם הטענה של אדם הראשון שמראש נגזרה מיתה על בני האדם ואין זה בגין חטא עץ הדעת וכך גם משה בחטא מי מריבה ועוד. וזה באמת נושא נכבד שיש לדון עליו בדף מיוחד ל"יוסף הורד מצרימה" או גם לנושא הכללי יותר של מפעלות אלהים – נורא עלילה על בני אדם (נושא שזכינו לדון בו בדברינו [מפעלות אלהים](#) בפרשת שמות). ולא הבאנו מדרש זה כאן, אלא להעמיד דעה נגדית לדעה שכתונת הפסים היא הסיבה לירידה למצרים.